

CONSILIUL NAȚIONAL AL ORGANIZAȚIILOR DE
PENSIONARI ȘI AL PERSOANELOR VÂRSTNICE

Dinamica sărăciei în rândul populației vârstnice din România

Dr. Elena-Lidia DINU

Mai, 2022

CUPRINS

INTRODUCERE	2
CAPITOLUL I SĂRĂCIA IN LUME	4
CAPITOLUL II ANALIZA SĂRĂCIEI ÎN ROMÂNIA	9
CAPITOLUL III POLITICILE SOCIALE DE REDUCERE A SĂRĂCIEI	19
CAPITOLUL IV CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI	27
BIBLIOGRAFIE	30

INTRODUCERE

Determinată de diferite disfuncționalități ale pieței de muncă (instabilitatea locului de muncă, munca cu jumătate de normă, munca temporară, salarii reduse, nivelul de educației al persoanei ocupate, șomajul pe o perioadă îndelungată, structura gospodăriei persoanei care lucrează etc.), sărăcia reprezintă o problemă socio-economică frecvent întâlnită la nivel mondial.

Psihologii consideră sărăcia un factor stresant, asociat cu griji și incertitudine din cauza dificultăților financiare, care duc la scăderea bunăstării, dar și la înrăutățirea stării fizice și mentale a indivizilor (persoanele cu cele mai mici venituri fiind susceptibile să sufere de depresie sau anxietate). De asemenea, sărăcia este asociată și cu dependențe, cum ar fi alcoolul și jocurile de noroc.

Dinamica sărăciei este des reflectată în cercetările statistice, ale căror rezultate au indicat schimbări la nivelul cheltuielilor gospodăriilor (cum ar fi: reparațiile și încălzirea locuințelor pe perioada de iarnă etc.) și implicit creșterea numărului persoanelor vârstnice expuse riscului de sărăciei.

O consecință a sărăciei este și fenomenul migrației cu impact puternic asupra structurii populației generale din anumite țări (cei săraci fiind mai predispuși să migreze spre deosebire de cei bogați). Componentă esențială a îmbunătățirii calității vieții, obținerea unui statut social mai bun de către migrați în țara adoptivă le asigură condiții de viață mai bune.

În ultimii ani, lupta împotriva sărăciei a fost una dintre cele mai importante teme de interes aflate pe agenda politică a statelor membre UE. Lansată în anul 2010, unul dintre cele cinci obiective principale ale *Strategiei Europa 2020* s-a referit la sărăcie și excluziune socială, care afectează grupurile vulnerabile în diverse moduri.

Sărăcia este tot mai vizibilă în rândul grupurilor vulnerabile (copii, tineri și persoane vârstnice), majoritatea statelor europene încercând să implementeze programe în vederea reducerii efectelor acestui fenomen social multidimensional.

În România, evaluarea sărăciei este realizată de către Ministerul Muncii și Solidarității Sociale, de Institutul Național de Statistică și de Institutul de Cercetare a Calității Vieții, care au elaborat metodologia coșului de consum în vederea identificării și descrierii formelor de sărăcie existente în gospodăriile din România.

Așadar, studiul nostru își propune abordarea problematicii sărăciei în România, prezentând, pe de o parte, caracteristicile și factorii determinanți ai sărăciei și, pe de altă parte, politicile și programele antisărăcie promovate la nivel mondial, european și național.

CAPITOLUL I

SĂRĂCIA IN LUME

Pandemia de Coronavirus, asemenea crizelor economice, conflictelor armate, și a schimbărilor climatice, a determinat și mai mult creșterea sărăciei în mai multe state europene. Oamenii au fost forțați să trăiască în sărăcie, astfel că o mare parte a celor extrem de săraci din majoritatea acestor state provin din mediul rural a căror bunăstare le-a fost afectată și prin nesiguranța alimentară (creșterea prețurilor la produsele alimentare), nu doar prin reducerea veniturilor din gospodărie.

Cea mai cunoscută formă de sărăcie este sărăcia extremă, dezvoltată de Banca Mondială în anul 1990, când a fost definită sub forma „a trăi cu mai puțin de 1 dolar pe zi”¹. În țările dezvoltate, sărăcia extremă este zero sau aproape de zero.

Specialiștii au arătat de-a lungul timpului că sărăcia este un fenomen dinamic și că orice gospodărie, care nu se află în prag de sărăcie, poate cădea în sărăcie de la o perioadă la alta din cauza apariției anumitor factori negativi cum ar fi boala și/sau criza economică.

Crizele financiare, care au lovit economia statelor din întreaga lume, au crescut nivelul de vulnerabilitate în rândul populației care era deja săracă sau era predispusă la sărăcie. În multe dintre statele lumii, oamenii au ajuns să trăiască cu puțini bani pe zi, și pe măsură ce economiile și-au revenit din aceste crize, mulți dintre aceștia au încercat să iasă din sărăcie după ce și-au asigurat locuri de muncă mai bine plătite.

În anul 1981, economistul indian A. Sen a identificat două dinamici ale sărăciei:

- *sărăcia cronică*, atinsă de gospodărie pentru o perioadă relativ lungă de timp și adesea transmisă între generații;

---

¹ Thomas Hofmarcher, The effect of education on poverty: a European perspective, p. 3.

- *sărăcia tranzitorie/temporară*, atinsă de gospodăriile care s-au obișnuit să trăiască în sărăcie și reușesc temporar să iasă din ea.

Mai mult de 1 din 7 persoane din Europa trăiește într-o gospodărie al cărui venit este situat sub pragul național de sărăcie și peste 30% dintre oameni se consideră că trăiesc în sărăcie.²

După cum remarca pe bună dreptate M. Hurd (1990), problematica sărăciei este deosebit de supărătoare pentru vârstnici, deoarece aceștia după pensionare resimt o scădere a veniturilor și se confruntă cu mai multe dificultăți de a reintra pe piața forței de muncă³. Având în vedere corelarea dintre scăderea veniturilor după pensionare și o speranță de viață mai mică, persoanelor vârstnice le este mai dificil să se depășească șocurile negative neașteptate ale veniturilor. Această lipsă de posibilități de a reveni pe drumul cel bun confirmă faptul că sărăcia în rândul persoanelor vârstnice tinde să fie permanentă, comparativ cu alte grupuri sociale.

Cercetătorii Phillipson și Scharf au identificat trei aspecte asociate cu excluziunea socială a persoanelor vârstnice⁴. Primul aspect este în legătură cu semnificația acordată participării persoanelor vârstnice pe piața formală a muncii ca indicator al excluziunii sociale, care nu este relevant pentru majoritatea pensionarilor. Cel de-al doilea aspect se referă însă la accentul pe care conceptul îl pune pe dinamica sărăciei, care are o dinamică mai mică în rândul persoanelor vârstnice decât cea asociată grupelor de vârstă activă. Ultimul aspect este dat de dimensiunea de vecinătate a excluziunii sociale (relațiile între vecini), care prezintă o semnificație mai relevantă pentru persoanele vârstnice.

Comisia Europeană a creat indicatorul sărăciei „risc de sărăcie sau excluziune socială” denumit AROPE, care este responsabil pentru măsurarea persoanelor care sunt expuse riscului de excluziune socială și sărăcie.

---

² Thomas Hofmarcher, *ibidem*, p. 1.

³ Laurens Cherchye. Economic well-being and poverty among the elderly: An analysis based on a collective consumption model. *European Economic Review*, 56, 2012, p. 985.

⁴ Paul Milbourne, Shane Doheny, Older people and poverty..., p. 390.

Pentru a face acest lucru, încearcă să măsoare sărăcia pe baza unei serii de parametri, inclusiv riscul sărăciei, privarea de resurse, precum și ocuparea forței de muncă. În acest sens, indicatorul AROPE, bazat pe o serie de praguri, stabilește și cataloghează dacă o persoană se află într-o situație de sărăcie, în funcție de nivelurile pe care le prezintă acești parametri.

La nivel mondial, 17 octombrie a fost declarată *Ziua internațională pentru eradicarea sărăciei*. Cu acest prilej, diferite țări prezintă un raport care include o radiografie a sărăciei în țară, urmat de actualizarea indicatorului AROPE. În acest fel, indicatorul este prezentat în fiecare an, servind pentru evaluarea sărăciei în fiecare țară.

În anul 2020, 96,5 milioane de persoane din Uniunea Europeană au fost expuse riscului de sărăcie sau de excluziune socială, reprezentând 21,9 % din populația totală.⁵ De asemenea, riscul de sărăcie sau de excluziune socială în Uniunea Europeană a fost, în 2020, mai mare pentru femei decât pentru bărbați (22,9 % față de 20,9 %).

În perioada 2016-2020, din datele Eurostat, aflăm că România s-a confruntat cu o creștere dramatică a ratei riscului de sărăcie/excluziune socială în rândul celor 27 state membre ale Uniunii Europene (2016 - 46,2%, 2017 - 42,6%, 2018 - 38,9%, 2019 - 36,3%, 2020 – 35,8% - a se vedea Fig. nr. 1).⁶ De asemenea, pentru aceeași perioadă, cele mai scăzute ponderi ale țărilor expuse riscului de sărăcie/excluziune socială au fost înregistrate în Bulgaria (2016 -12,4%, 2017-12,1%, 2018 - 11,8%, 2019 – 12,1%, 2020 – 11,5%), Grecia (2016 - 32,6%, 2017 – 38%, 2018 – 33,2%, 2019 - 33,2%, 2020 – 33,6%) și Spania (2016 – 28,8%, 2017- 27,5%, 2018 – 27,3%, 2019-26,2%, 2020-27%).

În toate statele membre ale Uniunii Europene, pe lângă persoanele vârstnice, o proporție ridicată din „noii săraci” îl reprezintă femeile și copiii, astfel întâlnim

---

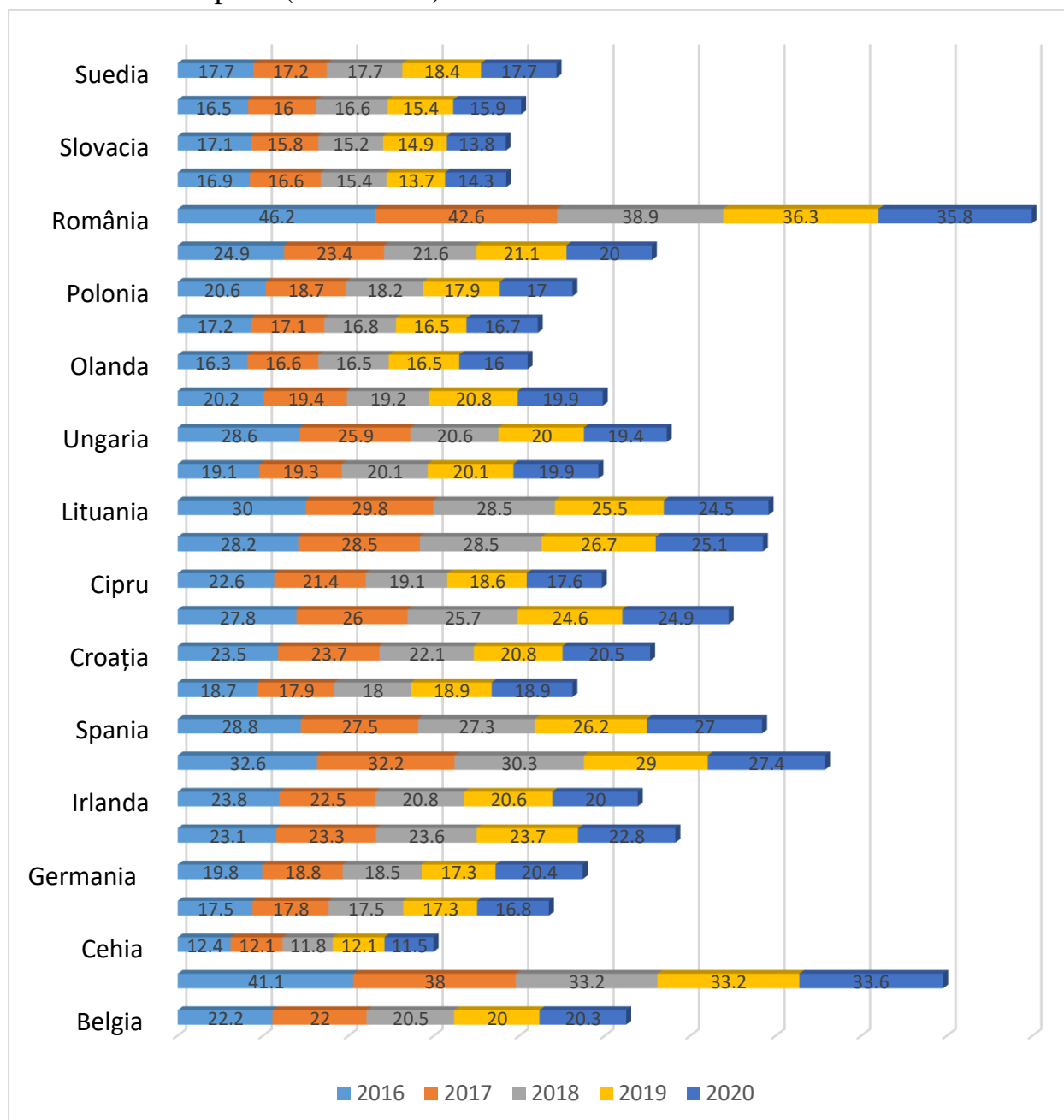
⁵ Living conditions in Europe - poverty and social exclusion.

⁶ Eurostat. Persons at risk of poverty or social exclusion by age and sex.

mame care își cresc singure copii.

Numeroase studii au analizat sărăcia în rândul populației vârstnice, cele mai multe dintre acestea utilizând date privind veniturile sau cheltuielile la nivelul gospodăriilor pentru a identifica numărul real de persoane aflate în sărăcie.

Fig. nr. 1. Rata riscului de sărăcie sau excluziune socială a statelor membre Uniunii Europene (2016-2020)

Sursa: prelucrare CNOPPV după datele Eurostat

Nevoile persoanelor vârstnice și accesul la serviciile tradiționale de îngrijire au suferit transformări o dată cu amploarea fenomenului de migrație parentală. În această privință, „familia nu mai este o rețea de siguranță sau o sursă fiabilă de sprijin pentru vârstnici”⁷. Numărul persoanele vârstnice singure a crescut și nu doar ca o consecință a fenomenului de îmbătrânire demografică, ci și din cauza fragilizării legăturilor dintre generații. Această categorie socială nu mai este protejată de familie și are nevoie de suportul statului, care să le asigure prin intermediul sistemelor de securitate socială resursele necesare.

Prin urmare, generarea precarității economice și sociale pentru persoanele vârstnice s-a datorat și evoluției instituției familiale, multe din responsabilitățile familiei preluându-le statul și organizațiile non-guvernamentale.

---

⁷ Min, Shi et al. The impact of migration on the food consumption and nutrition of left-behind family members: Evidence from a minority mountainous region of southwestern China. *Journal of Integrative Agriculture*, 2019, 18(8), p. 1780.

CAPITOLUL II

ANALIZA SĂRĂCIEI ÎN ROMÂNIA

Fiecare țară monitorizează periodic impactul sărăciei și inegalitatea veniturilor printr-o serie de anchete aplicate la nivelul populației generale, iar rezultatele sunt adesea publicate în lucrări de specialitate și mass-media. Interesant este faptul că datele se schimbă de la un an la altul, reflectând dinamici atât pe termen scurt, cât și pe termen lung.

În literatura de specialitate, două mari categorii definesc noțiunea de sărăcie:

1) *lipsa veniturilor și/sau a bunurilor necesare* pentru satisfacerea necesităților primare (hrană, îmbrăcăminte etc.);

Sărăcia materială este calculată în funcție de indicatorul bunăstării – *venitul* sau *consumul*, individual sau familial.

Sărăcia absolută (extremă sau severă) este întâlnită în gospodăriile unde veniturile individului sau familiei nu acoperă nevoilor de bază (hrană, îmbrăcăminte, locuință etc.), dar nu și serviciile la care are acces restul populației (care definesc *sărăcia relativă*).

Sărăcia absolută rezultă din numărul persoanelor care nu își pot permite un coș minim de bunuri de consum alimentare sau nealimentare. Conform Ministerului Muncii și Solidarității Sociale, sărăcia absolută, respectiv severă, reprezintă situația persoanelor din gospodăriile ale căror cheltuieli de consum pe adult sunt mai mici decât pragul de sărăcie absolută (pragul superior), respectiv pragul de sărăcie severă (pragul inferior).

Conform legislației românești⁸, *pragul sărăciei severe* este calculat prin însumarea costului unui coș minim alimentar cu un minim de consum de bunuri

---

⁸ În Anexa 2 a **Hotărârii nr. 488 din 26 mai 2005** privind aprobarea sistemului național de indicatori de incluziune socială, costul coșului alimentar a fost estimat a asigura necesarul de 2550 de calorii zilnic în funcție de consumul populației din decilele 2 și 3 ale distribuției populației după cheltuielile de consum. Disponibil la adresa: <https://legislatie.just.ro/>. Accesat 25.06.2022.

nealimentare și de servicii egal cu cheltuielile efectuate de persoane al căror consum alimentar este egal cu costul coșului alimentar.

Pragul de sărăcie relativă, numit și *pragul de risc de sărăcie* reprezintă un nivel al veniturilor situat sub nivelul mediane veniturilor unei populații și reprezintă „linia de demarcație” a *persoanelor defavorizate (sărace)* de restul populației (non-săracă).

2) *lipsa capacităților și opțiunilor* pentru a obține un nivel de trai (loc de muncă, sănătate, educație etc.).

Rata sărăciei pentru România a fost calculată de către Eurostat începând cu anul 2007, anul în care România a devenit membru al Uniunii Europene. Cele două dimensiuni prin care este măsurat indicatorul pe sărăcie sunt: *deprivarea materială*, care este strâns legată de caracteristicile locuinței (lipsa unei case, tipul materialului din care este făcut acoperișul, accesibilitatea serviciilor esențiale cum ar fi: apă, electricitate, canalizare și deținerea de bunuri electrocasnice - televizor, frigider, calculator, bicicletă, mașină etc.) și *deprivarea socială* (statutul profesional, gradul de dizabilitate, nivelul de educație, etnie).

La nivelul gospodăriilor, condițiile de trai, veniturile și bunăstarea socială alcătuiesc profilul de consum al vârstnicilor. În zonele rurale, vârstnicii se bazează cel mai mult pe sprijinul copiilor lor, spre deosebire de cei din zonele urbane care dețin pensii mai mari și încearcă să ducă o viață cât mai decentă. Așadar, statusul economic arată comportamente diferite de consum chiar dacă vârstnicii locuiesc în aceeași zonă geografică.

Potrivit datelor Institutului Național de Statistică, majoritatea gospodăriilor sunt gospodării de salariați și pensionari: 85,9%, din care 44,8% gospodării de salariați și 41,1% de pensionari.⁹

Din totalul gospodăriilor din mediul urban, cele de salariați au reprezentat 53,8%, iar cele de pensionari 38,6%. Aproape jumătate din gospodăriile rurale

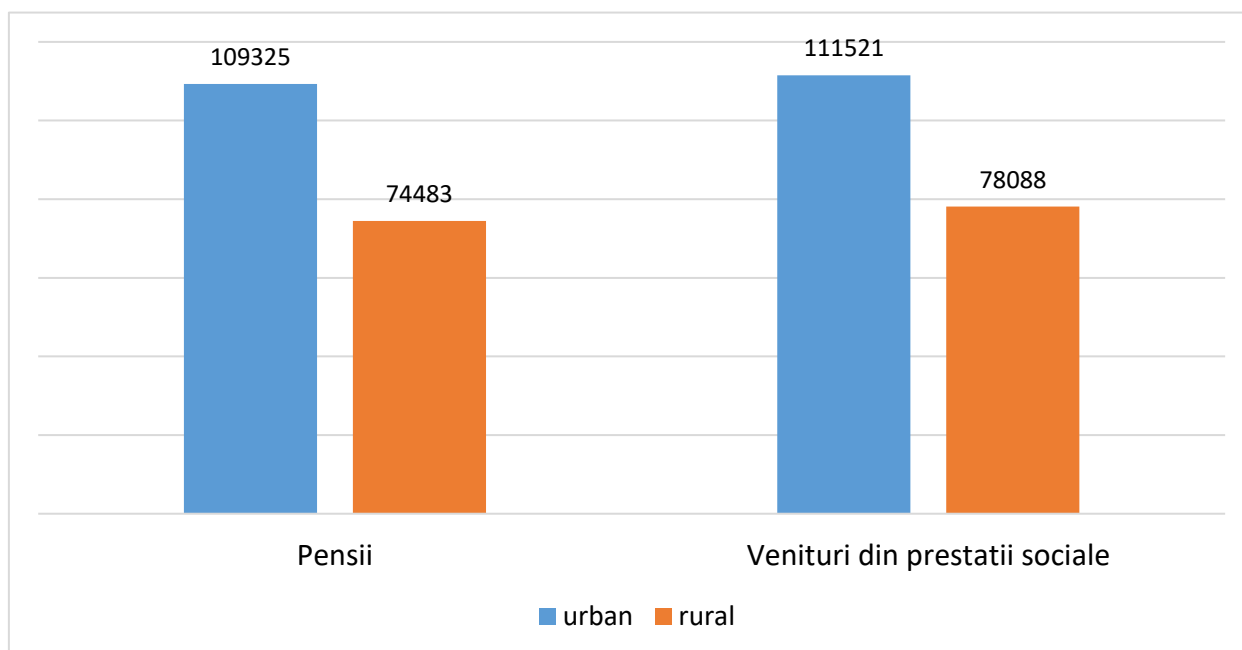
---

⁹ *Coordonate ale nivelului de trai în România. Veniturile și consumul populației: anul 2020*. INS, 2021, pp. 22-23.

(44,4%) au fost gospodăriile de pensionari, cele de agricultori reprezentând numai 12,0%. Din totalul gospodăriilor de pensionari, 47,3% locuiesc în mediul rural. În cazul gospodăriilor de salariați peste 30% (32,6%) locuiesc în mediul rural.

Veniturile gospodăriilor de pensionari se compun din pensii și alte venituri, precum și din contravaloarea produselor alimentare și nealimentare de proveniență agricolă din producția proprie, precum și din cele primite pentru munca prestată în alte gospodării sau primite în dar de la copii, rude, prieteni sau alte persoane. În Figura nr. 2, sunt prezentate veniturile totale medii lunare pe o persoană pensionară pe categorii de venituri și pe medii de rezidență, în anul 2020. Astfel, se observă o valoare ridicată a prestațiilor pentru pensionarii proveniți din mediul urban (1115,21 lei), comparativ cu cea pentru pensionarii din mediul rural (780,88 lei), dar și o valoare ridicată a veniturilor din pensii în mediul urban (1093,25 lei), comparativ cu cea din mediul rural (744,88 lei).

Fig. nr. 2. Veniturile totale medii lunare pe o persoană pensionară pe categorii de venituri și pe medii de rezidență, în anul 2020

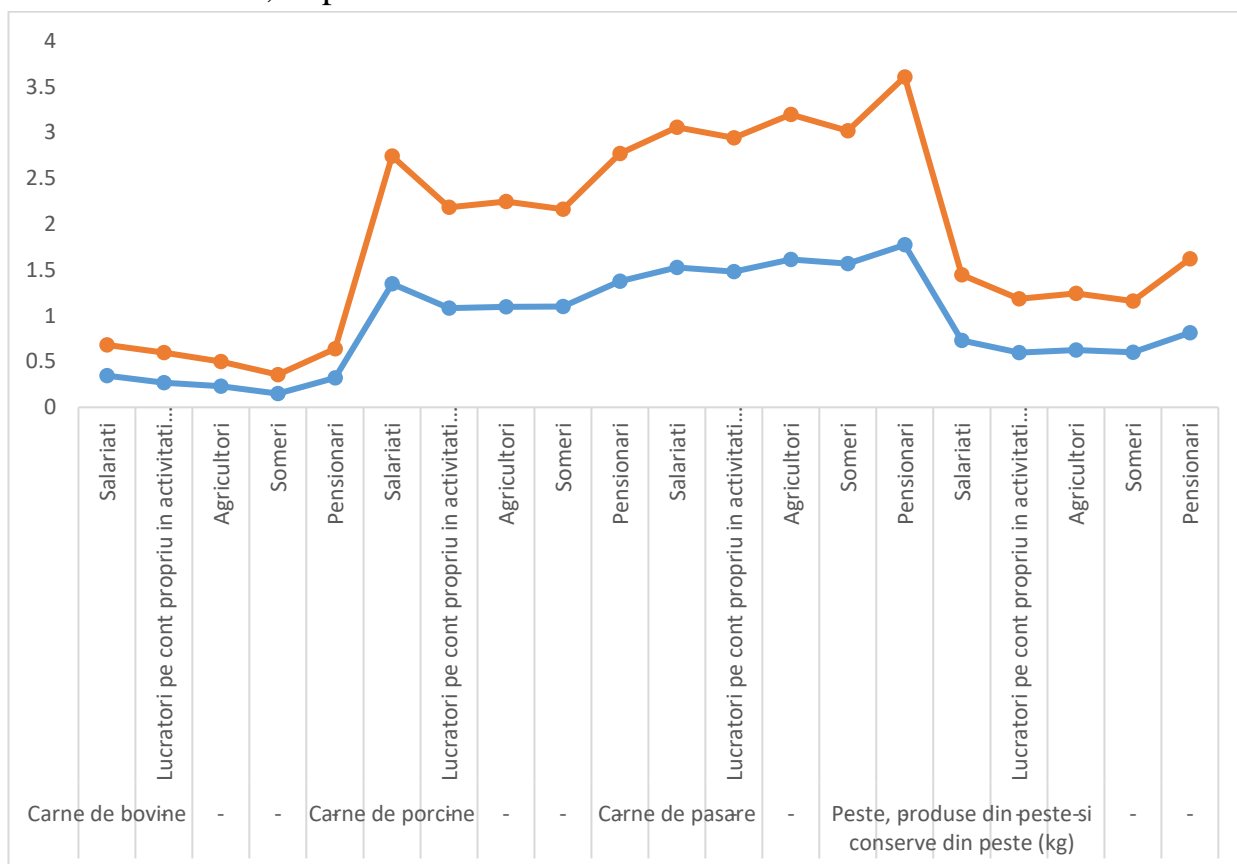

Sursa: Prelucrare CNOPPV pe baza datelor din baza Tempo a Institutului Național de Statistică

Statutul economic al gospodăriilor definește modele de consum în rândul populației generale, ridicând adesea semne de întrebare în legătură cu bunăstarea economică a pensionarilor.

Cheltuielile bănești și contravaloarea consumului din resurse proprii reprezintă cheltuielile totale de consum într-o gospodărie. O analiză a consumului mediu lunar de produse alimentare pe o persoană, pe categorii sociale arată situația la nivelul 2019-2020¹⁰ pentru salariații și pensionarii din România (a se vedea Fig. nr. 3). Astfel, comparativ cu anul 2019 (salariați - 0,345 kg, pensionari – 0,322 kg), pentru anul 2020, se observă o scădere a consumului mediu lunar de carne de bovine în rândul salariaților (0,338 kg) și pensionarilor (0,318 kg).

Fig. nr. 3 Consumul mediu lunar de produse alimentare pe o persoană, pe categorii sociale, în perioada 2019-2020

Sursa: Prelucrare CNOPPV pe baza datelor din baza Tempo a Institutului Național de Statistică

¹⁰ Ultimii ani estimați de Institutul Național de Statistică.

De asemenea, în anul 2020, a fost înregistrată o scădere și în cazul consumului mediu lunar de pește pentru aceleași categorii sociale (salariați – 0,716 kg, pensionari – 0,805 kg), spre deosebire de anul anterior (salariați – 0,732 kg, pensionari – 0,816 kg).

Au fost evidențiate creșteri semnificative pe consumul mediu lunar de carne de porcine, precum și pe consumul mediu lunar de carne de pasăre pentru ambele categorii sociale la nivelul 2020.

Nivelurile prin care se poate determina sărăcia sunt¹¹:

- **sărăcia absolută**, care se definește în raport cu un minim absolut de bunuri și servicii determinat în funcție de nevoi/obligații (hrană, îmbrăcăminte, încălțăminte, locuință etc.), valoarea totală a acestora definind pragul absolut de sărăcie. Conceptul de sărăcie absolută este frecvent utilizat în situațiile de sărăcie extremă, care vizează aspecte de supraviețuire a populației;
- **sărăcia relativă** care pune în discuție poziția economico-socială a individului în raport cu nivelul general al bunăstării populației în care trăiește acesta;
- **sărăcia subiectivă**, care se definește prin percepții ale populației referitoare la starea de sărăcie, ce sunt declarate de consumatorii de bunuri și servicii. În funcție de cele trei categorii de sărăcie ce pot fi identificate, și pragurile de sărăcie pot fi absolute, relative sau subiective.

Conform Figurii nr. 4, rata deprivarea materială și socială este mai ridicată în rândul persoanelor vârstnice de sex feminin, comparativ cu cele de sex masculin, ceea ce pentru a menține consumul la același nivel ca și înainte de pensionare, le obligă să participe în continuare pe piața muncii, în ciuda nivelului scăzut al salariilor. Mai mult decât atât concediul de maternitate destabilizează situația economică a întregii familii, în ciuda prestațiilor sociale pe care le primesc noile mame și reduce eficiența totală a forței de muncă a femeilor tinere. Având în vedere

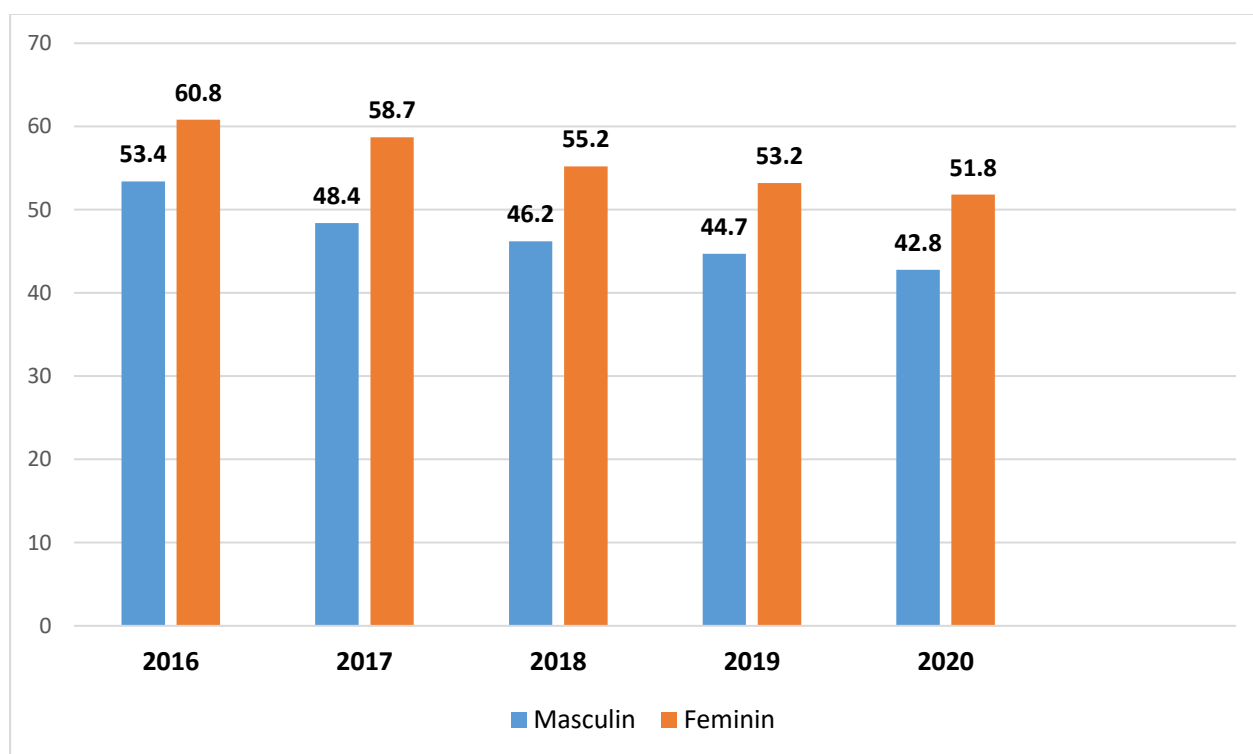
---

¹¹ Mihăilescu, Adina. Problematika sărăciei în România în perioada 1990–2020. *Calitatea vieții*, nr. 3, 2021, pp. 290-292.

perioada 2016-2020, rata deprivării materiale și sociale în rândul persoanelor vârstnice de sex feminin a scăzut constant și semnificativ.

Banca Mondială a analizat rata sărăciei în lume în termeni de inegalitate a veniturilor pe piața forței de muncă. Cel mai recent Raport al Băncii Mondiale, intitulat *Creșterea incluzivă la răscruce de drumuri*, a arătat o creștere semnificativă a persoanelor în risc de sărăcie la începutul pandemiei de Coronavirus, datorată scăderii considerabile a veniturilor.

Fig. nr. 4. Rata deprivării materiale și sociale pe sexe și grupe de vârstă (65 de ani și peste)

Sursa: prelucrare C.N.O.P.P.V. după datele din baza de date Tempo a Institutului Național de Statistică

Înainte de criza generată de pandemia de COVID-19, specialiștii au anticipat că aproximativ 1,3 milioane de persoane vor fi scoase din sărăcie în anul 2020. După declanșarea crizei COVID-19, s-a anticipat că între 3,6 și 5,4 milioane de persoane

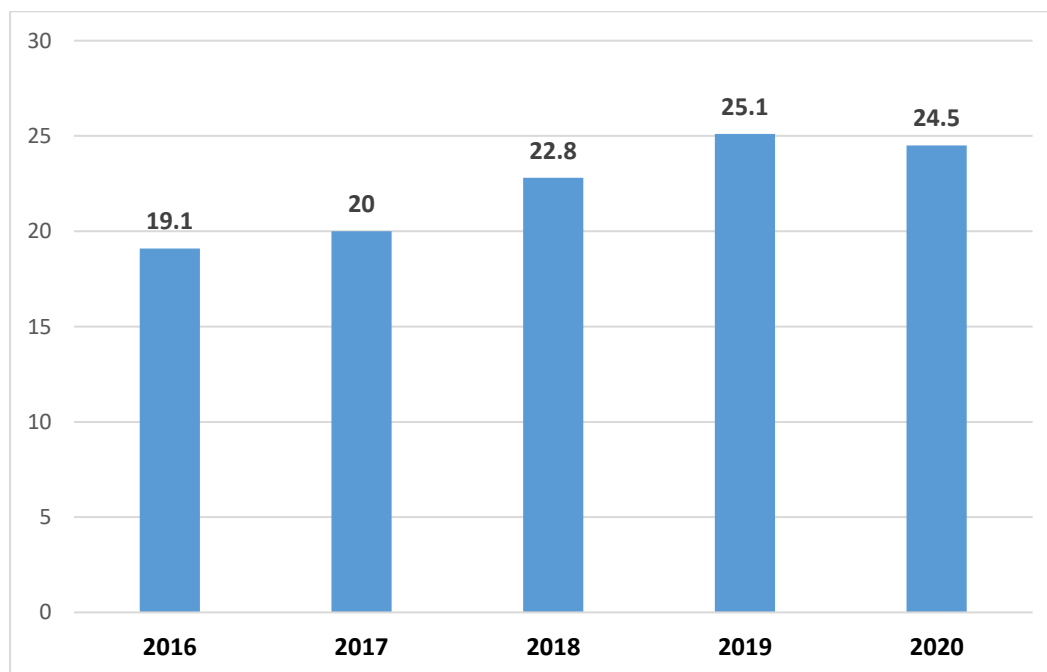
ar fi căzut în riscul de sărăcie în anul 2020 în statele membre ale Uniunii Europene.¹²

În România, sondajele au confirmat creșterea anticipată a sărăciei, indicând creșteri substanțiale ale ratei sărăciei în primele etape ale crizei, reflectând scăderea substanțială a veniturilor din gospodăria la începutul primului val al pandemiei înainte de lansarea rapidă a politicilor de sprijin guvernamental.¹³

O analiză a sărăciei relative, pe grupe de vârste (65 de ani și peste), după datele Institutului Național de Statistică, arată, de asemenea, o serie de variații (a se vedea Fig. nr. 5).

Începând cu anul 2016, rata sărăciei relative a persoanelor vârstnice de 65 de ani și peste este de 19,1%, aflându-se în anii imediat următori în continuă creștere (2017 - 20%, 2018 - 22,8%, 2019 – 25,1%, 2020 – 24,5%¹⁴).

Fig. nr. 5. Rata sărăciei relative, pe grupe de vârste (65 de ani și peste), 2016-2020

Sursa: prelucrare C.N.O.P.P.V. după datele din baza de date Tempo a Institutului Național de Statistică

¹² World Bank Report on the European Union. Inclusive Growth at a Crossroads. Part One of Strengthening Inclusion and Facilitating the Green Transition, 2021.

¹³ *Ibidem.*

¹⁴ Ultimul an estimat de Institutul Național de Statistică.

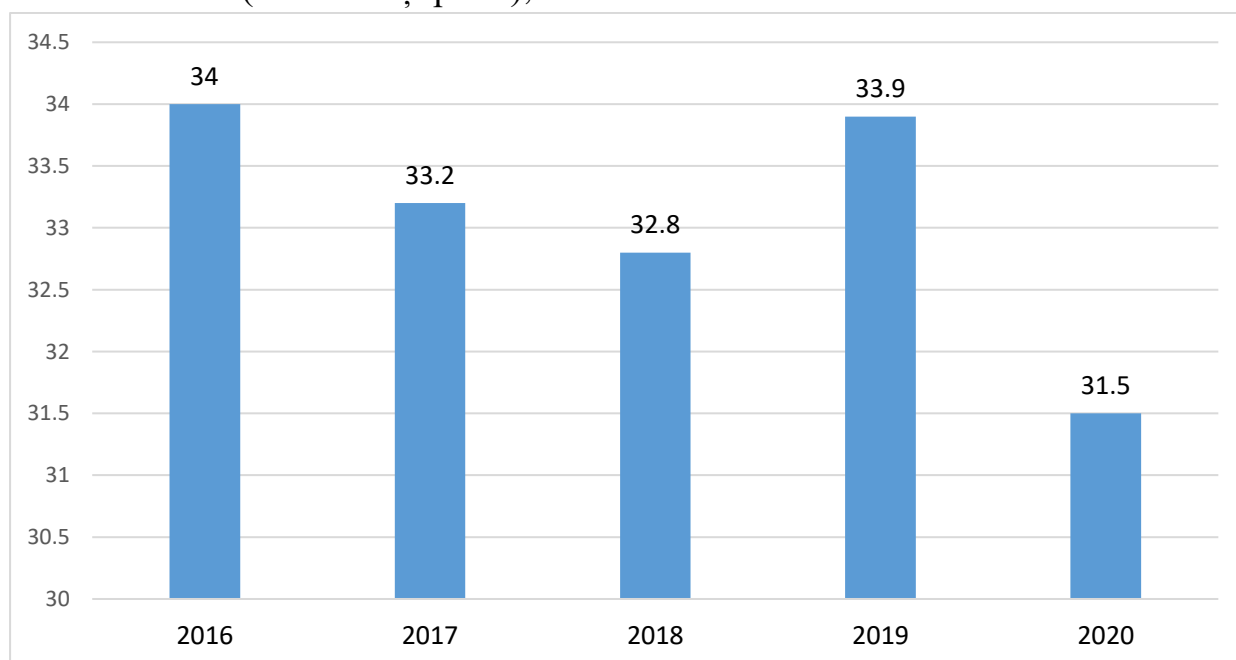

S-a demonstrat faptul că sărăcia este influențată de o serie de variabile, de la schimbările demografice, venituri până la situația socio-economică. Datele statistice au arătat tot mai mult procentul în creștere al persoanelor vârstnice aflate în risc de sărăcie. Asemenea altor țări, în România acest aspect a devenit o reală problemă care se adâncește pe măsura înaintării persoanelor în vârstă. O persoană lovită de sărăcie pe termen lung riscă să fie exclusă și din punct de vedere social, nu doar material.

Mai expuse riscului de sărăcie sunt persoanele vârstnice singure de 65 de ani și peste, care, din nefericire, ajung să trăiască sub pragul sărăciei sau la limita ei din cauza veniturilor mici, mai ales în mediul rural. Unele dintre aceste persoane caută să se angajeze în diverse sectoare de activități remunerate, încercând să se mențină activi și să își completeze veniturile provenite din pensii.

În anul 2020, ponderea populației vârstnice din România care trăiește în risc de sărăcie a scăzut semnificativ la 31,5% (a se vedea Fig. nr. 6), comparativ cu anul 2016 (34%).

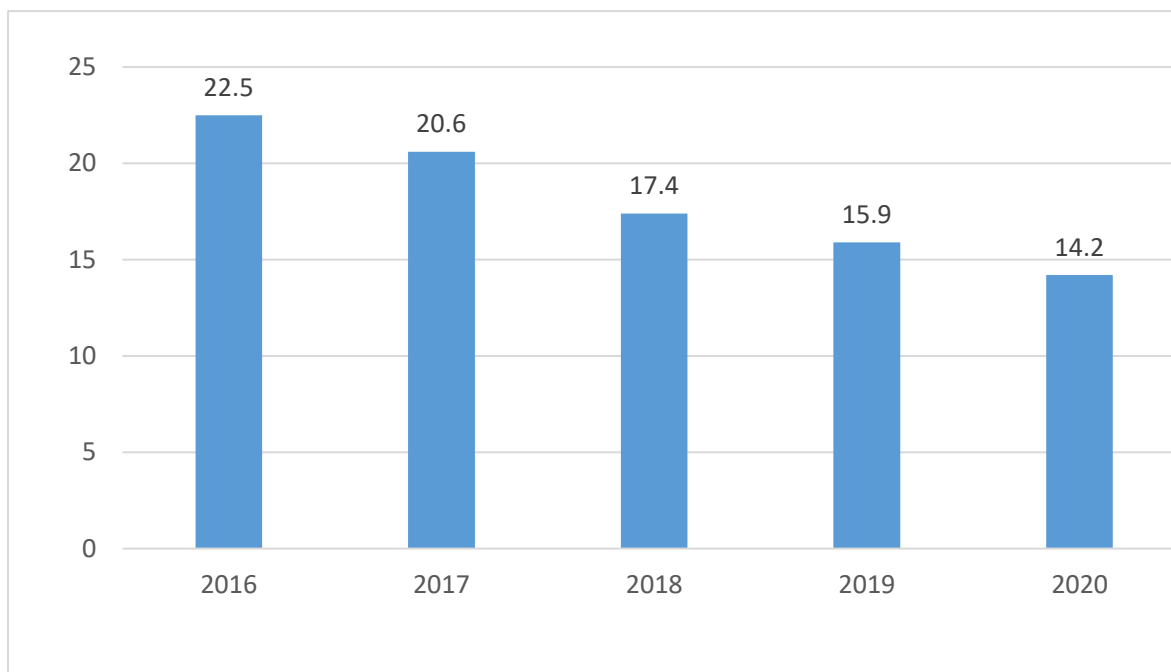
Fig. nr. 6. Rata riscului de sărăcie sau excluziune socială (AROPE), pe grupe de vârstă (65 de ani și peste), 2016-2020

Sursa: prelucrare C.N.O.P.P.V. după datele din baza de date Tempo a Institutului Național de Statistică

Figura nr. 7 prezintă ponderea populației vârstnice din România care se află în sărăcie materială severă, pe grupe de vârstă (65 de ani și peste) pentru perioada 2016-2020.

Fig. nr. 7. Rata deprivării materiale severe, pe grupe de vârstă (65 de ani și peste), 2016-2020

Sursa: prelucrare C.N.O.P.P.V. după datele din baza de date Tempo a Institutului Național de Statistică

Este binecunoscut faptul că bunăstarea socială influențează comportamentele de consum ale vârstnicilor cu situații diferite economice și că efectele au fost în mare parte cercetate. Cu toate acestea, politicile bunăstării sociale sunt asociate și cu calitatea serviciilor de îngrijire a persoanele vârstnice. Dacă înainte de anul 1990, calitatea îngrijirii persoanelor vârstnice era precar dezvoltată, astăzi, din cauza creșterii numărului de persoane vârstnice, care a schimbat modelele bunăstării sociale, o opțiune de îngrijire sigură au devenit centrele rezidențiale pentru această categorie socială vulnerabilă, punându-se tot mai mult accent pe furnizarea unei game mai largi de servicii de îngrijire, îngrijirea persoanelor vârstnice fiind considerată parte integrantă a vieții familiale tradiționale.

Creșterea numărului de persoane vârstnice ar putea duce la scăderea prestațiilor sociale pe cap de locuitor în condițiile în care numărul persoanelor ocupate este estimat să scadă considerabil în următoarele decenii. Mai mult decât atât, vom asista la o adâncire a fenomenului de sărăcie în rândul persoanelor vârstnice, datorată sprijinului limitat al statului român.

CAPITOLUL III

POLITICILE SOCIALE DE REDUCERE A SĂRĂCIEI

Politicile de reducere a sărăciei sunt legate de strategii multidimensionale de identificare și intervenție a sărăciei și, cu toate acestea, măsurarea sărăciei s-a bazat în continuare doar pe indicatorii monetari.

Programele guvernamentale curente vizează aplicarea politicilor privind creșterea participării persoanelor sărace pe piața forței de muncă și furnizarea de servicii acestei categorii sociale (educația, sănătatea, locuința etc.). În acest sens, *Strategia națională privind incluziunea socială și reducerea sărăciei a României pentru perioada 2015-2020* este continuată cu cea pentru perioada 2021-2027¹⁵ și abordează măsuri de combatere a sărăciei, dreptul la asistență socială, accesul la servicii de interes public general, oportunitatea de participare socială și economică a grupurilor vulnerabile din prisma respectării drepturilor omului.

Strategia națională privind incluziunea socială și reducerea sărăciei a României pentru perioada 2021-2027 este lansată și implementată într-o perioadă de redresare ca răspuns la criza pandemică mondială, care a condus și la o criză a șomajului, sărăciei și excluziunii sociale.

Strategia se sprijină pe un set de obiective, măsuri și acțiuni programate a se desfășura până în anul 2027, care subsumează *investițiile sociale, intervențiile directe asupra principalelor cauze de transmiterea a sărăciei pe mai multe generații* (așa-numita „sărăcie moștenită”), *modernizarea sistemului de protecție socială și îmbunătățirea capacității administrative*.

Creșterea populației expuse riscului de sărăcie rămâne una din principalele cauze de generare și adâncire a excluziunii sociale, dar și la creșterea inegalităților existente în România. Obiectivul general al *Strategiei naționale privind incluziunea*

---

¹⁵ STRATEGIE NAȚIONALĂ din 30 martie 2022 privind incluziunea socială și reducerea sărăciei pentru perioada 2022-2027. Disponibil la adresa: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/254234>. Accesat 13.06.2022.

socială și reducerea sărăciei a României pentru perioada 2021-2027 este ca până în anul 2027, numărul de persoane expuse riscului de sărăcie sau excluziune socială să fie redus cu cel puțin 7% față de anul 2020.

Strategia națională vizează combaterea situațiilor tranzitorii de sărăcie monetară, avându-se în vedere asigurarea unor cantumuri adecvate ale veniturilor, care să poată acoperi nevoile de bază ale populației (*implementarea Venitului Minim de Inserție, salarii și pensii adecvate, actualizarea Indicatorului Social de Referință*).

Categoriile de populație luate în considerare în cadrul strategiei sunt:

- ***persoanele aflate în risc de sărăcie/sărăcie relativă***, al căror venituri se situează sub pragul de 60% din venitul median/adult;
- ***persoanele aflate în deprivare materială severă***. Obiectivul este ca până în anul 2027 să se obțină reducerea numărului acestor persoane cu cel puțin 20% față de valoarea de referință aferentă anului 2020.
- ***persoane care locuiesc în gospodării cu intensitate scăzută a muncii***. Obiectivul pentru anul 2027 este reducerea numărului acestor persoane cu cel puțin 20% față de valoarea de referință aferentă anului 2020.
- ***Persoane care sunt considerate ca aparținând unor grupuri vulnerabile***: copii și tineri aflați în perioada de pregătire a reintegrării în societate după o perioadă de protecție specială (inclusiv lipsiți de sprijin parental), persoane vârstnice (singure sau dependente și/sau cu nevoi de îngrijire de lungă durată), persoane cu dizabilități (copii și adulți), persoane cu un nivel scăzut de educație, persoane care locuiesc în zone urbane și rurale marginalizate, șomeri de lungă durată, alte grupuri vulnerabile (persoane de etnie rromă, persoane fără adăpost, persoane lipsite de libertate, persoane liberate aflate în perioada de reintegrare socială, refugiați, persoane victime ale traficului de ființe umane, persoane consumatoare de droguri etc.);

- ***Persoane care din cauza unor circumstanțe neprevăzute se confruntă cu situații tranzitorii de sărăcie monetară (generate de lipsa veniturilor) sau excluziune socială.***

Strategia națională privind incluziunea socială și reducerea sărăciei a României pentru perioada 2021-2027 urmărește să reducă pe de-o parte decalajele identificate între mediul urban și rural și, pe de altă parte, să evidențieze progresul social la nivelul zonelor sărace și a comunităților marginalizate socioeconomic.

Eradicarea sărăciei sub toate formele sale și peste tot în lume figurează și pe Agenda pentru dezvoltare durabilă a Organizației Națiunilor Unite pentru perioada 2020-2030.

Cea mai severă criză globală a fost criza de Coronavirus, care a avut consecințe economice dramatice imediate și pe termen lung pentru oamenii din întreaga lume din cauza lipsei unor politici mai bine orientate, guvernele impunând măsuri drastice prin acele „lockdown”-uri parțiale și complete. Unele state au folosit noi sisteme de transfer de numerar pentru a ajunge la grupurile vulnerabile afectate în timpul pandemiei. În acest sens, secretarul general al Organizației Națiunilor Unite (António Guterres) a declarat¹⁶:

„Tot ceea ce facem în timpul și după această criză (COVID-19) trebuie să se concentreze puternic pe construirea unor economii egale, mai favorabile incluziunii și mai durabile și societăți, care să fie mai rezistente în fața pandemiilor, a schimbărilor climatice și a numeroaselor alte provocări globale cu care ne confruntăm”.

Eradicarea sărăciei este unul dintre cele 17 obiective care se dorește a se realiza, avându-se la îndemână soluțiile politice, tehnologice și financiare, urmărindu-se:

- facilitarea accesului oamenilor la o asistență medicală mai bună;
- accesul la muncă decentă;

---

³ The Sustainable Development Goals Report. Disponibil la adresa: <https://unstats.un.org/sdgs/report/2020/The-Sustainable-Development-Goals-Report-2020.pdf>. Accesat: 08.03.2022

- îmbunătățirea accesului la educație.

Pentru atenuarea efectelor pandemiei de COVID-19 și prevenirea căderii multor oameni în sărăcie (grupurile vulnerabile – copii, persoane vârstnice active și persoanele vârstnice care nu sunt protejate de sisteme contributive), o măsură importantă a fost legată de sistemele de protecție socială. În februarie 2020, doar 87 de țări aveau programe de protecție socială (acordarea șomajului pentru acele persoane care au întrerupt activitatea în urma aplicării măsurilor luate de autoritățile centrale și locale pentru limitarea/controlul crizei provocate de Covid-19) introduse în legislația națională și doar 34 dintre aceste țări au protejat persoanele care au desfășurat activități independente, se arată în Raportul privind obiectivele de dezvoltare durabilă.¹⁷

Guvernul României este preocupat de problematica sărăciei și a elaborat și lansat *Planul de acțiune pentru atingerea țintelor 2030 privind implementarea Strategiei Naționale pentru Dezvoltare Durabilă a României 2030 (SNDDR 2030)*¹⁸. Acesta cuprinde mai multe obiective de dezvoltare durabilă printre care și ***eradicarea sărăciei în toate formele sale și în orice context***. Acest obiectiv important a fost gândit pornind de la identificarea țintelor specifice și a acțiunilor propuse spre realizare. (a se vedea Tabelul nr. 1).

Tabel nr. 1. Eradicarea sărăciei în toate formele sale și în orice context

Cod țintă	Țintă	Acțiuni propuse
Ț1.1.	<i>Ț1.1. Eradicarea sărăciei extreme pentru toți cetățenii</i>	Consolidarea cadrului legislativ privind acordarea beneficiilor de asistență socială în acord cu nevoile individuale ale persoanei/familiei;

¹⁷ *Ibidem*, p. 25.

¹⁸ Am avut prilejul de a participa la cele 3 întâlniri ale grupului de lucru tematic „*Social și egalitate de gen*” (19 iulie, 22 iulie și 4 octombrie 2021), precum și la conferința internațională pentru lansarea Planului Național de Acțiune SNDDR 2030 (23 iunie 2022).

		Implementarea unor programe specifice dedicate cetățenilor aflați în sărăcie extremă (responsabilitate AAPL);
		ISR (Indicatorul Social de referință) - redefinire mecanism de calculare (relaționare de: coșul minim de trai decent, indexat cu valoarea inflației);
		Reconfigurarea programului educațional „A Doua Șansă”: modificare curricula astfel încât competențele ocupaționale să fie corelate cu solicitările pieței muncii și realităților locale;
		Implementarea la nivel național, în mod obligatoriu, a programului „O masă caldă” pentru toți copiii din comunitățile dezavantajate;
Ț1.2.	<i>Ț1.2. Reducerea cu cel puțin jumătate a numărului de cetățeni care trăiesc în sărăcie relativă</i>	Consumatorul vulnerabil, pragul de definiție, legat de ISR;
		Pensia minimă (socială) să fie egală cu valoarea coșului minim;
		Creșterea accesului persoanelor vulnerabile la servicii de interes public general, inclusiv din mediul rural prin dezvoltarea economiei sociale, creare de locuri de muncă protejate; Personalizarea programelor de formare și a serviciilor de sprijin pentru participarea pe piața muncii în funcție de caracteristicile grupurilor vulnerabile prin colaborarea între serviciile publice de interes general, în principal SPAS, AJOFM, CJRAE;
		Consolidarea/armonizarea legislației privind acordarea beneficiilor sociale în corelație cu politicile de ocupare.
Ț1.3.	<i>Ț1.3. Consolidarea sistemului național unitar al serviciilor de intervenție de urgență, reabilitare ulterioară și compensare a</i>	Creșterea capacității de răspuns pentru acordarea asistenței medicale de urgență și primajutor calificat;
		Dezvoltarea capabilităților aeriene multifuncționale pentru intervenția în situații de urgență;
		Geocodarea datelor socio economice;
		Master Plan general de Transport aprobat prin HG 666/2016;

	<i>pierderilor în caz de calamități naturale, accidente industriale sau evenimente climatice extreme</i>	Sinergie cu obiectivele din Planul/ Strategia privind Reducerea Riscului de Dezastre (cea care implementează Cadrul Sendai).
--	--	--

Sursa: Dezvoltarea cadrului strategic și instituțional pentru implementarea Strategiei Naționale pentru Dezvoltarea Durabilă a României 2030, Cod SIPOCA 613/mySMIS 127545. Proiect coordonat de către Departamentul pentru Dezvoltare Durabilă

Un alt obiectiv de dezvoltare durabilă de o importanță considerabilă este și ***Eradicarea foamei, asigurarea securității alimentare, îmbunătățirea nutriției și promovarea unei agriculturi sustenabile.***

Tabel nr. 2. Eradicarea foamei, asigurarea securității alimentare, îmbunătățirea nutriției și promovarea unei agriculturi sustenabile

Cod țintă	Țintă	Acțiuni propuse
Ț2.1.	<i>Ț2.1.Eradicarea malnutriției și menținerea ratei obezității sub 10%, similar cu nivelul înregistrat în anul 2014</i>	Asigurarea accesului echitabil și nediscriminatoriu, la servicii de sănătate de calitate și cost eficiente, precum și la medicație, în special pentru grupurile vulnerabile;
		Îmbunătățirea sănătății publice și a performanței serviciilor preventive;
		Îmbunătățirea colaborării intersectoriale pentru o stare de sănătate mai bună a populației, în special a grupurilor vulnerabile;
		Stimularea culturii sportive și a participării la sport în masă;
		Îmbunătățirea colaborării intersectoriale pentru o stare de sănătate mai bună a populației, în special a grupurilor vulnerabile.
Ț2.2.	<i>Ț2.2.Finalizarea cadastrului agricol</i>	Reglementari de impunere;
		Digitalizarea și transparentizarea proceselor;
		Digitalizarea geocodată GIS a cadastrului;
		Programe de susținere a capacității instituționale de implementare;

T2.3.	<i>T2.3. Dublarea ponderii agriculturii în PIB-ul României, față de anul 2019</i>	Dezvoltarea bazei tehnologice de suport a agriculturii și, mai ales, digitizarea;
		Crearea unui Hub național de cunoaștere pentru agricultura organică;
		Dezvoltarea capacității de stocare și a celei de procesare a produselor agricole;
		Diversificarea producției agricole, prin corelarea cu cererea de pe piață europeană și internațională;
		Investiții în sistemele de irigații și dezvoltare a agriculturii.
T2.4.	T2.4. Menținerea și extinderea diversității genetice a semințelor, a plantelor cultivate și a animalelor de fermă și domestice și a speciilor sălbatice înrudite	Bănci locale de gene;
		Prezervarea parcurilor naturale și a rezervațiilor naturale;
		Servicii pentru ecosisteme;
		Dezvoltarea sistemelor durabile de producție agroalimentară și implementarea practici agricole reziliente care cresc productivitatea și producția, care ajută la menținerea ecosistemelor și care întăresc capacitatea de adaptare la schimbările climatice, condiții meteorologice extreme, secetă, inundații și alte dezastre și care îmbunătățesc progresiv calitatea solului și a solului;
T2.5.	T2.5. Creșterea gradului de valorificare a producției agricole autohtone	Impunerea de standarde de calitate și competitivitate. Certificarea/etichetarea calității produselor agricole românești;
		Programe pentru infrastructura de colectare și distribuție;
		Încurajarea târgurilor tradiționale și promovarea lor în mediul online;
		Elaborarea unui registru național de oportunități.

Sursa: Dezvoltarea cadrului strategic și instituțional pentru implementarea Strategiei Naționale pentru Dezvoltarea Durabilă a României 2030, Cod SIPOCA 613/mySMIS 127545. Proiect coordonat de către Departamentul pentru Dezvoltare Durabilă

În calitate de stat membru al Organizației Națiunilor Unite (ONU) și al Uniunii Europene (UE), România a aderat la cele 17 obiective de dezvoltare durabilă (ODD) ale Agendei 2030.¹⁹

Prin Strategia Națională pentru Dezvoltare Durabilă a României 2030, țara noastră și-a stabilit cadrul național pentru susținerea Agendei 2030 și implementarea setului de 17 obiective de dezvoltare durabilă. Prin această strategie, sunt vizate trei domenii principale (*economic, social și de mediu*) care susțin dezvoltarea României.

---

¹⁹ Departamentul de Dezvoltare Durabilă din cadrul Guvernului României (<https://dezvoltaredurabila.gov.ro/>).

CAPITOL IV

CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

Schimbările semnificative pe piața forței de muncă s-au datorat pe de-o parte procesului globalizării, iar pe de cealaltă parte și progresului tehnologiei. Trecerea de la raportul de muncă standard (*locuri de muncă cu normă întreagă, locuri de muncă permanente, statutul de angajat*) la raportul de muncă nestandardizat (*muncă cu fracțiune de normă, muncă temporară, activitate independentă*) a generat vulnerabilitate financiară în rândul populației globale.

Specialiștii Evans și Gibb (2009) subliniază că „una dintre cele mai provocatoare și amenințătoare caracteristici ale noii economii globale a fost creșterea locurilor de muncă nestandardizate sau temporare, care s-au dovedit a fi nesigure, neprotejate și prost plătite”.²⁰ Cu toate acestea, o garanție împotriva riscului de sărăcie o constituie existența unui loc de muncă bine plătit. Acest fapt este confirmat și prin dinamica riscului de sărăcie, înregistrată în România și peste tot în UE-27. În general, riscul de sărăcie este mai scăzut în rândul persoanelor angajate și mai ridicat în rândul șomerilor, al persoanelor inactive și al pensionarilor.

Studiile au arătat în timp că influența caracteristicilor personale (*sex, vârstă și educație*) în ceea ce privește sărăcia persoanelor încadrate în muncă este diferită, existând o mare variabilitate între țările europene. În România și întreaga UE-27, s-a confirmat faptul că nivelul de educație al persoanelor ocupate reprezintă un factor important care influențează sărăcia în muncă.

Cu scopul de a sprijini oamenii să facă față dificultăților financiare, Asociația Psihologică Americană a elaborat ghiduri pentru persoanele cu venituri mici și marginalizate din punct de vedere economic. Acestea au inclus recomandări privind

---

²⁰ Gabriela Bodea, Emilia Herman. (2014). Factors behind working poverty in Romania. *Procedia Economics and Finance*, nr.15, p. 713.

educația și formarea, disparitățile în materie de sănătate și preocupările legate de carieră și șomaj.

În vederea consolidării politicilor publice și sociale, ar trebui luate în considerare următoarele recomandări:

- măsurarea impactului asupra rezultatelor studiilor naționale privind sărăcia persoanelor vârstnice;
- furnizarea unor analize de diagnostic pentru instrumentele critice de advocacy²¹ a politicilor care identifică comunitățile vulnerabile în vederea oferirii de recomandări concrete privind modul în care legislația, politicile și programele ar putea sprijini drepturile persoanelor vârstnice;
- facilitarea accesului la educație, care ar putea reduce atât sărăcia măsurată atât în mod obiectiv, cât și subiectiv;
- crearea locurilor de muncă pentru toate categoriile populației, inclusiv pentru persoanele vârstnice, care doresc să rămână angajate și după vârsta de 65 de ani;
- creșterea periodică a veniturilor din pensii în raport cu creșterea cheltuielilor gospodăriilor;
- extinderea programelor privind calitatea serviciilor de asistență medicală și socială;
- evaluarea impactului programelor asupra consumului din gospodăria.

Comisia Europeană subliniază faptul că, în multe state membre ale Uniunii Europene, o normă temporară reprezintă o sancțiune salarială substanțială, contribuind astfel la creșterea sărăciei și a inegalității în ceea ce privește veniturile de pe piața muncii din întreaga lume. În România, decidenții politici s-au angajat în reforme și politici sociale (transformate astăzi „într-o administrare a sărăciei”²²) privind protecția tuturor segmentelor vulnerabile ale societății (copii, tineri,

---

²¹ Advocacy reprezintă efortul organizat al cetățenilor de a schimba sau influența deciziile publice care le afectează viața. În practică, organizațiile neguvernamentale sunt cele care desfășoară activități de advocacy, acestea asumându-și, de fapt, rolul de intermediar între grupurile pe care le reprezintă și factorii de decizie.

²² Ghebre, Georgeta. *De la sărăcie la bunăstare și înapoi? Reforma statului bunăstării în anii 90*. București: Editura Universității din București, 2010, p. 21.

persoane cu dizabilități, persoane vârstnice etc.) în vederea reducerii inegalităților sociale.

Conform prevederilor Comisiei Europene și Organizației pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE), s-au făcut simulări privind evoluția veniturilor din pensii, iar rezultatele au analizat modul în care reformele din unele țări au făcut ca sistemele de pensii să fie mai puțin redistributive (de exemplu, în Polonia, Ungaria și Slovacia), în timp ce alte țări (cum ar fi: Regatul Unit, Belgia, Germania, Franța și Finlanda) au consolidat protecția persoanelor cu venituri mici în reformarea sistemului lor.

Pentru a reduce sărăcia, analiștii au afirmat că este important să se consolideze sprijinul statului în relație cu persoanele vârstnice, în special cu acelea care au nevoi de îngrijire. Alocarea mai multor resurse sectorului de îngrijire joacă un rol fundamental, însă pentru acest lucru este necesar a se menține un echilibru între creșterea economică și bunăstarea socială.

BIBLIOGRAFIE

A. MONOGRAFII:

- Ghebrea, Georgeta. *De la sărăcie la bunăstare și înapoi? Reforma statului bunăstării în anii 90*. București: Editura Universității din București, 2010, p. 21.

B. CĂRȚI ELECTRONICE:

- *Coordonate ale nivelului de trai în România. Veniturile și consumul populației: anul 2020*. București, Institutul Național de Statistică, 2021, 288 p. Disponibil la adresa: <https://insse.ro/cms/ro/tags/coordonate-ale-nivelului-de-trai-romania-veniturile-si-consumul-populatiei>.
- *Strategie Națională din 30 martie 2022 privind incluziunea socială și reducerea sărăciei pentru perioada 2022-2027*. Disponibil la adresa: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/254234>. Accesat 13.06.2022.
- World Bank Report on the European Union. *Inclusive Growth at a Crossroads. Part One of Strengthening Inclusion and Facilitating the Green Transition*, 2021, 44 p. Disponibil la adresa: *Part-One-of-Strengthening-Inclusion-and-Facilitating-the-Green-Transition -raport BM.pdf*. Accesat: 03.05.2022.

C. PUBLICAȚII ȘTIINȚIFICE ELECTRONICE:

- Eurostat. Persons at risk of poverty or social exclusion by age and sex. Disponibil la adresa: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_peps01n/default/table?lang=en. Accesat: 06.05.2022
- Living conditions in Europe - poverty and social exclusion. Disponibil la adresa:

https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Living_conditions_in_Europe_-_poverty_and_social_exclusion&oldid=549030#:~:text=Highlights&text=In%202020%2C%2096.5%20million%20people,21.9%20%25%20of%20the%20EU%20population.&text=The%20risk%20of%20poverty%20or,%25%20compared%20with%2020.9%20%25). Accesat: 17.06.2022.

- CHERCHYE, Laurens. Economic well-being and poverty among the elderly: An analysis based on a collective consumption model. *European Economic Review*, 56, 2012, 985-1.000. Disponibil la adresa: <https://reader.elsevier.com/reader/sd/pii/S0014292112000682?token=9AB6DA4F711BFB1C684A24F8B0E08256751BB080EAB49E881EFC9AB198AD7CBA9BE658FCEEDCB2BC01F391364E5FF2DD&originRegion=eu-west-1&originCreation=20220629060848>. Accesat: 12.05.2022.
- HOFMARCHER, Thomas. The effect of education on poverty: A European perspective. *Economics of education Review*, vol. 83, 2021, 1-16. Disponibil la adresa: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0272775721000431>. Accesat: 27.04.2022.
- MIHĂILESCU, Adina. Problematika sărăciei în România în perioada 1990–2020. *Calitatea vieții*, nr. 3, 2021, 290-292. Disponibil la adresa: <https://www.revistacalitateavietii.ro/journal/issue/view/2021-3>. Accesat: 27.04.2022.
- MILBOURNE, Paul, DOHENY, Shane. Older people and poverty, in rural Britain: Material hardships, cultural denials and social inclusions. *Journal of Rural Studies*, 28, 2012, 389-397. Disponibil la adresa: <https://reader.elsevier.com/reader/sd/pii/S0743016712000691?token=DBBC62C40B60A077F9A615BDA830651E769716EAE6B2241BAEBA46BD6DBE8E148E9922D50B6C3C8E6248CBCFE1B20652&originRegion=eu-west-1&originCreation=20220630064520>. Accesat: 25.05.2022.

- Min, Shi et al. The impact of migration on the food consumption and nutrition of left-behind family members: Evidence from a minority mountainous region of southwestern China. *Journal of Integrative Agriculture*, 2019, 18(8), 1780–1792. Disponibil la adresa:
<https://reader.elsevier.com/reader/sd/pii/S2095311919625888?token=311971E7E4FAC6CB7A4560DE3709F376D3FD219CB979607D38B43D651864A771BDD34983CDAD03F3C8480152B055A1EA>. Accesat: 15.06.2022.

D. RESURSE ELECTRONICE

- <https://dezvoltaredurabila.gov.ro>
- <https://legislatie.just.ro/>